

SOSYOLOG VE GAZETECİ YÖNÜYLE

NECMETTİN SADIK SADAK

(NECMETTİN SADIK SADAK IN THE ASPECT OF AS A JOURNALIST ANT
SOCIOLOGIST)

Arş. Gör. Mustafa ÖZYÜREK*

ÖZET

Necmettin Sadık Bey, Türkiye'nin ilk sosyologlarından olup, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde gazetecilik yapmış, ardından siyasete atılmıştır.

Ancak o, bu çok yönlü hayatında kendisini daha çok gazeteci olarak saymıştır. Fransa'da Sosyoloji öğrenimi gördükten sonra Türkiye'ye dönerek Ziya Gökalp'in yardımcılığını yapmış, daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde Sosyoloji kürsüsünün başına geçmiştir. Durkheim Sosyolojisinin en önde gelen savunucularından biri olmuş ve "içtimaiyât" mecmuasını çıkarmıştır. Fakat, özgün bir sosyolog olmaktan ziyade, gazetecilik kimliğiyle tanınmıştır. Türk devlet ve milletinin yok olmanın eşiğine geldiği günlerde yazdığı yazılarıyla yöneticilere ve topluma yol gösterme görevini üstlenen ve her fırsatta Türk Milleti'nin bağımsız yaşama hakkını savunan bir gazeteci olmuştur. Mütareke Dönemi'nde İstanbul'da bulunan ve Anadolu Hareketi'ni destekleyen ender gazetecilerdendir. Mudanya Mütarekesi ile Lozan Konferansı'nda gazeteci sıfatıyla bulunarak dönemin en önemli siyasi ve sosyal olaylarına şahitlik etmiş, 1927'den sonra siyasi hayata atılmış, aynı zamanda gazetecilik mesleğini de 1950'ye kadar sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Gazeteci, Milli Mücadele, Cumhuriyet Dönemi

* İğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Elemanı

ABSTRACT

Mr. Necmettin Sadık is one of the Turkey's first sociologists who at the same time practiced journalism during the last periods of Ottoman Empire, National Struggle, and the Republican Era after which he entered into politics.

Nevertheless, he regarded himself as more of a journalist in his multifaceted life. After having been educated in France in sociology, he came back to Turkey and assisted Ziya Gökalp, thereafter held the Chair of Sociology in Istanbul University. He became one of the primary exponents of Durkheim's sociology and issued the "İçtimaiyât" journal. However, he was rather known as a journalist instead of being an original sociologist. On the days when Turkish state and nation were at the threshold of destruction, through his writings he, who undertook the duty of guiding administrators and society, became a journalist defending the right of Turkish Nation to live independently at every opportunity. He was one of the few journalists who was in İstanbul during the Armistice Period and supported the Anatolian Movement.. He witnessed the most significant political and social events of the period by attending Armistice of Mudanya and Treaty of Lausanne as a journalist and he entered into politics after 1927 but continued to the profession of journalism until 1950.

Key Words: Sosciology, Journalist, National Struggle, Republic Era

GİRİŞ

Necmettin Sadık (Sadak) Bey, Osmanlı Devleti'nin dağılmaya başladığı XIX. yüzyıl sonlarında, savcılık görevinden istifa ederek avukatlık yapan Açıkbaşzâde Ali Tayip Bey ile Münibe Hanım'ın torunu olup,¹ 21 Eylül 1889'dan itibaren Isparta asliye mahkemesinde savcı muavinliği yapan Sadık Şahabettin Bey² ve eşi Arife Hanım'ın oğlu olarak 1890 yılında Isparta'da doğdu. Babasının mesleğinden dolayı farklı şehirlerde ikamet etmek zorunda kaldı; ilk ve orta öğrenimini Konya, Edirne ve İzmir'de tamamladıktan sonra lise tahsili için İstanbul'a gitti.³ 1903'te girdiği⁴ Mekteb-i Sultani'den (Galatasaray Lisesi) 1910 yılında⁵ mezun olduktan sonra Maarif Nezareti tarafından açılan sınavı kazanarak yüksek tahsil için Fransa'ya gönderildi.⁶ Lyon Lisesi felsefe sınıfına bir yıl devam ettikten sonra Lyon Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'nde sosyoloji okuyup 7 Aralık 1912'de yüksek tahsil diploması aldı. Son olarak Lyon Darümuallimini'ni 16 Haziran 1913'te bitirerek yurda döndü.⁷

İstanbul'un Kadıköy ilçesi nüfusuna kayıtlı⁸ olan Necmettin Sadık Bey, iki defa evlilik yaptı. İlk eşi olan Fatma Belkıs Hanım'dan Fatma Necla ve Ayşe Leyla isminde iki kızı olup, Fatma Belkıs Hanım'dan ayrıldıktan sonra İlhan Hanım'la evlendi.⁹ Fransa'da öğrenim gören Necmettin Sadık Bey, iyi derecede Fransızca bildiği gibi Almancaya da hâkimdi.¹⁰ 1927'den itibaren siyasete atılarak Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan Sivas Milletvekili seçilmiş ve altı dönem boyunca bu görevini sürdürmüştür. 1947-1950 yılları arasında ise Dışişleri Bakanlığı yapmış, siyasi hayatı sona erdikten sonra rahatsızlığı nedeniyle faaliyetlerini tamamlamak zorunda kalmıştır. O, sosyolog kimliğinden ziyade, özellikle gazeteci yönüyle Türkiye'nin önde gelen aydınları arasında yer almıştır.

¹ Ali Birinci, “Necmeddin Sadık Sadak (1890-1953)”, **Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I**, (Derleyen: M. Çağatay Özdemir), Ankara, 2008, s. 493.

² Sadık Şahabeddin Bey Mekteb-i Hukuk-u Şâhane'nin dördüncü senesi mezunlarından olup, Isparta Sancağı bidayet mahkemesi müdde-i umûmi muavini olan ve memuriyet teâmüllerine uymayan davranışlarından dolayı azledilen Midhat Bey'in yerine, 21 Eylül 1889'da tayin edilmiştir. (**Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, İ.DH. 01153/90147)

³ **Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı, “Necmeddin Sadık”, Devre: III, Sicil No: 751.

⁴ **BOA**, MF. MKT. 728/60.

⁵ Tahsin Berküren-Ahmet Kazancıgil, Galatasaray Lisesi Mezunları (1871-1996), İstanbul, 1997, s. 28.

⁶ **TBMM Arşivi**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı, “Necmeddin Sadık”, Devre: III, Sicil No: 751.

⁷ **Sosyal Güvenlik Kurumu Emekli Sandığı Arşivi** “Necmeddin Sadık Sadak”, Dosya No: MO 110. 054.

⁸ **SGKESA**, “Necmeddin Sadık Sadak”, Dosya No: MO 110. 054.

⁹ Kâzım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931**, III, TBMM Vakfı Yayınları No: 10, Ankara, 1995, s. 564.

¹⁰ **TBMM Arşivi**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı, , “Necmeddin Sadık”, Devre: IV, Sicil No: 751.

Sosyolog Kimliği

Necmettin Sadık Bey, Fransa’da yüksek öğrenimini tamamlayıp yurda döndükten sonra 1 Ekim 1913’te Maarif Nezareti Fransızca Tercümanlığı’na, 14 Ağustos 1915’te de Maarif Nezareti Telif ve Tercüme Dairesi’ne tayin olmuştur.¹¹ Bu görevi sırasında yaptığı başarılı çalışmalarıyla Ziya Gökalp’in dikkatini çekmiş, O’nun yardımıyla 14 Kasım 1916’da¹² Darülfünun Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Müderris Muavinliği’ne getirilmiş ve birlikte “İçtimâiyât Darülmesai” adı altında Türkiye’deki ilk Sosyoloji enstitüsünü kurmuşlardı.¹³ Bu Darülmesai tarafından, sosyolojinin toplumun meselelerine ilmî çözümler getireceği inancını yaymak amacıyla çıkarılan ve müdürlüğünü “İstanbul Darülfünunu İçtimâiyât Müderris Muavini” sıfatıyla Necmettin Sadık Bey’in yaptığı “İçtimâiyât” mecmuası yayımlanmıştır. “İçtimâiyât”, Türkiye’de bir enstitü tarafından çıkarılan ilk dergi olup aynı zamanda sosyoloji alanında yayımlanan yine ilk dergi kabul edilmesine rağmen, yalnızca altı sayı çıkabilmiş ve Darülmesai’nin faaliyetlerini durdurmasıyla yayın hayatı sona ermişti.¹⁴

Necmettin Sadık Bey, Darülfünundaki ilk yıllarında Sosyoloji ve uygulama derslerinde; “*V. Asırda din ve siyaset, ahlak ve siyaset, Macchiavelli, Cemiyete hâkim olan akaid-i ahlakiye, Macchiavellizm, Macchiavelli’nin muakkibleri, XVI. Asıra tesirâtı, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Ansiklopedistler, Saint-Simon, Nazariyet-i iktisâdiye*” konularını okutmuştu.¹⁵ Daha sonra, yardımcılığını yaptığı Ziya Gökalp’in İttihatçılarla beraber Malta’ya sürgün edilmesiyle bıraktığı boşluğu doldurmak amacıyla 24 Mart 1919’da fakültenin Sosyoloji muallimliğine getirilerek sosyoloji kürsüsünün başına geçmiş ve sosyoloji derslerini yürütmüştür. Bu yıldan itibaren “*Sosyalizm*”, “*Komünizm*” ve “*Sosyoloji*”, 1923-1924 ders yılından sonra ise “*İçtimâiyâta usûl*”, “*iktisadî İçtimâiyât*”, “*hukuk İçtimâiyâtı*”, “*ahlâk*”, “*din*” ve “*sanat*” konularını okutmuş, sosyoloji kürsüsündeki görevine 1 Kasım 1927’¹⁶ ye kadar devam etmiştir.¹⁷

Sosyoloji kürsüsünde öğrencisi olan Hasan Ali Yücel’in anlattıklarına göre; Necmettin Sadık Bey, bir ilim adamında bulunması gereken bütün vasıflara sahipti. İlmî

¹¹ SGKESA, “Necmeddin Sadık Sadak”, Dosya No: MO 110.054.

¹² SGKESA, “Necmeddin Sadık Sadak”, Dosya No: MO 110.054.

¹³ Mehmet Yalvaç, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Sosyoloji Eğitiminin Tarihçesi (1912-1982) I”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S. I, İstanbul, Ocak 1985, s. 60.

¹⁴ Recep Şentürk, “İçtimâiyât”, *İslam Ansiklopedisi*, XXI, TDV Yay., İstanbul, 2000, s. 448-449.

¹⁵ Mehmet Yalvaç, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Sosyoloji Eğitiminin Tarihçesi (1912-1982) I”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S. I, İstanbul, Ocak 1985, s. 59.

¹⁶ SGKESA, “Necmeddin Sadık Sadak”, Dosya No: MO 110.054.

¹⁷ Mehmet Yalvaç, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Sosyoloji Eğitiminin Tarihçesi (1912-1982) I”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S. I, İstanbul, Ocak 1985, s. 58-63.

açından ölçüyü aşmayacak kadar dengeli, aynı zamanda da ılımlı bir şahsiyetti. İleri sürdüğü fikirlerinde tarafsız olmaya özen gösterdiği gibi, vardığı sonuçlarda ise tedbirli davranır ve tüm ihtimalleri göz önünde bulundururdu. Derse önceden hazırlanarak giden az sayıdaki hocalardan biri olup, vakit doldurmak için dersle alakasız konulara girmekten sakınır, yalnızca fikirlerini söyler ve bilgi aktarırdı. Hasan Ali Yücel ayrıca, Necmettin Sadık Bey'in *Akşam Gazetesi*'ni kurduktan sonra bu türlü ön hazırlıklar yapmadığını ve derslerine düzenli olarak gelemediğini, fakat tüm bu aksaklıklara rağmen kendisinden çok istifade ettiklerini de vurgulamıştır.¹⁸

Fransa'da laik bir toplum, eğitim, din ve ahlâk anlayışının yerleşmesi için mücadele eden Emile Durkheim'in yayınlarını tercüme eden ve bunları Türk toplum ve kültürüne uyarlayarak milli bir sosyoloji kurmak için gayret gösteren Ziya Gökalp'in¹⁹ etkisinde kalarak Durkheimci sosyolojinin Türkiye'deki ilk temsilcilerinden biri olan²⁰ Necmettin Sadık Bey, sosyal ekonomide daha cüretli fikirler ileri sürerek devletçiliği benimsemişti. Ayrıca, Durkheim'in solidarizm (dayanışmacılık) akımının etkisinde kalarak sosyalist olup, bunu da çekinmeden söylemekteydi.²¹ Sosyolojinin bir ilim dalı olması konusunda Durkheim ile aynı düşüncede olan Necmettin Sadık Bey, sosyolojinin henüz ortaya çıkmış ve felsefi devrimden yeni ayrılmış bir ilim olduğu için bazı düşünürlerin böyle bir ilmin mevcudiyetini ve kendine özgü bir çalışma sahasının bulunduğunu bile inkâr ettiklerini belirterek, sosyolojinin ele aldığı konuların, psikolojinin alanına dâhil olduğu fikrini savunan Gabriel Tarde'ye karşı da sosyolojinin olaylara yön veren kanunları inceleyen bir ilim dalı olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü O'na göre; sosyoloji, biyolojinin ele aldığı hadiselerden ayrı olup, düşünce ve fiillerden oluşmakta; kişisel şuurdan doğma olaylardan farklı olarak da psikolojiden ayrılmaktadır.²² Sosyolojinin kendine has bir inceleme sahası olduğunu, ancak ilim olabilmesi için bunu yeterli görmediğini, ele aldığı olayları başka bir ilme ve farklı türde hadiselerle muhtaç olmadan izah edebilmesi gerektiğine inanmakla beraber, sosyolojinin ancak kendine özgü bir izah tarzına sahip olmakla ilim haline gelebileceğini savunmuştur. O'na göre; toplumsal olaylar, sosyolojiye son zamanlardaki hâkim olan

¹⁸ Hasan Ali Yücel, "*Hocam N. Sadak, Kürsiye Hazırlanarak Çıkan Nadir Hocalardan Biri*", **Resimli 20. Asır**, III/61, İstanbul, 8 Ekim 1953, s. 9.

¹⁹ Recep Şentürk, "*İçtimâiyat*", **İslam Ansiklopedisi**, XXI, TDV Yay., İstanbul, 2000, s. 449.

²⁰ Lûtfi Erişçi, "*Türkiye'de Sosyolojinin Tarihçesi ve Bibliyografyası I*", **Sosyoloji Dersleri**, I, İstanbul, 1941-1942, s. 160-161.

²¹ Hasan Ali Yücel, "*Hocam N. Sadak, Kürsiye Hazırlanarak Çıkan Nadir Hocalardan Biri*", **Resimli 20. Asır**, III/61, İstanbul, 8 Ekim 1953, s. 9, 28.

²² Necmeddin Sadık, "*İçtimâiyât Nedir?*", **İçtimâiyât**, S. 1, İstanbul, Nisan 1337, s. 15-20.

düşünce tarzından önce izah edilmek istenmiş ve bu nedenle tarih felsefesinin hatta tarihin bir yan dalı gibi sayılmıştı. Oysaki sosyoloji ile arasında bir uçurum mevcut olan ve yaratılış itibariyle insanı ve insanlık âleminin gelişimini, tarihi olayları inceleyerek bulmaya çalışan tarih felsefesi, teferruatla ilgilenmeyip konuları ana hatlarıyla incelediğinden, usûl yönünden sosyolojiden ayrılmaktadır.²³

Türkiye'ye Durkheim'in tesiri, diğer temayüllere nazaran daha geç olmakla birlikte, Ziya Gökalp'le girmiş ve onun "ilmî içtima" kürsüsünün ilk müderrisi olmasından sonra ayrı ve karakteristik bir seyir göstermiştir. Fakat Necmettin Sadık Bey'in müderris muavinliğine gelmesiyle beraber darülfünun öğrenci hayatına ve çevresine pek çabuk yerleşmiş, hatta tarih, iktisat ve eğitim alanlarında da etkisini göstermişti. Durkheim sosyolojisi, İçtimâiyât Mecmuası'nın yayın hayatına tamamen hâkim olmuş, ancak Necmettin Sadık Bey'in sosyoloji kürsüsünün başına geçmesiyle beraber, ana programdan başka ileri seviyedeki öğrencilere verdiği derslerde, özellikle sosyoloji nazariyeleri ve tarihine ağırlık vermesiyle nisbî bir sükût devresine girmişti.²⁴ Yaptığı başarılı çalışmalarla Necmettin Sadık Bey, özellikle batılılaşma ve yeni düzenin meşruiyeti konularında Fransız kaynaklı eğitiminin de etkisiyle sosyolojik bir tavırla çaba harcamış ve siyasi kimliğiyle de yeni düzenin inşasında hem basın yoluyla hem de siyasi faaliyetleriyle önemli katkılar sağlamıştır.

Yazın Hayatı

Necmettin Sadık Bey'in son derece verimli bir yazın hayatı olmuş, birçok gazete ve dergide gerek siyasi, gerekse sosyal konularda yazılar yazmıştır. Henüz Galatasaray Lisesi'nde öğrenim gördüğü yıllarda, okul müdürü Tevfik Fikret'in öncülüğünde bazı arkadaşlarıyla, Türkçe ve Fransızca olarak çıkardıkları *Tiraje* adlı mecmuadaki yazılarıyla yazın hayatına başlamış,²⁵ ardından Fransa'da sosyoloji okuduğu dönemde Lyon'da yayımlanan *Progress* adlı gazetede Türkiye'nin sosyal durumu hakkında makaleler yayımlamıştır.²⁶

²³ Necmeddin Sadık, "İçtimâiyât Bir İlim midir?", **İçtimâiyât**, Sene. 1, S. 2, İstanbul, 1917, s. 97-98.

²⁴ Lütü Erişçi, "Türkiye'de Sosyolojinin Tarihçesi ve Bibliyografyası I", **Sosyoloji Dersleri**, I, İstanbul, 1941-1942, s. 160-161.

²⁵ Tiraje Mecmuası'nda Necmettin Sadık Bey'in iki adet yazısına rastlanılmıştır. Bunlardan biri Türkçe, diğeri ise Fransızcadır. "*Hazine-i Humayunda Bazı Hisler*" adlı Türkçe makalesi derginin Şubat 1325 tarihli ikinci sayısında "Necmeddin" imzası ile çıkmıştır. Fransızca olan "Vers Paris..." başlıklı makalesi ise derginin Şubat 1910 tarihli birinci sayısında "S. N" imzasıyla yayımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. "*Hazine-i Humayun'da Bazı Hisler*", **Tiraje**, S. 2, İstanbul, Şubat 1325, s. 11-12; "*Vers Paris*", **Tiraje**, S. 1, İstanbul, Şubat 1910, s. 4-5.

²⁶ Doğan Nadi, "*Vakitsiz Ölümü Münasebetile: Necmeddin Sadık*", **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1953, s. 3.

Fransa'dan döndükten sonra *Tanin* ve *İkdam* gazetelerinde ilmî makaleler yazmaya başlayan Necmettin Sadık Bey, Ziya Gökalp vasıtasıyla *Sabah Gazetesi* başyazarı Ahmet Emin (Yalman) Bey ile tanıştı. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Almanya'ya giden Ahmet Emin Bey'in yerine başyazar sıfatıyla düzenli olarak yazılar yazmış, aynı zamanda Ahmet Cevdet (Oran) Bey'in de ricasıyla "*İkdam Gazetesi*"nin de başyazarlığını yürütmüştü.²⁷ Bir müddet sonra *Vakit Gazetesi*'ne geçerek burada da makaleler yazan²⁸ Necmettin Sadık Bey'in yazım hayatının en verimli ve uzun süreli dönemi *Akşam Gazetesi* yılları olmuştur.

I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin fiilen sona ermek üzere olduğu dönemde, Osmanlı basını da savaştan etkilenmiş, doğrudan veya dolaylı olarak siyasete bulaşmış, halk nazarında yenilgi ve tüm başarısızlıkların ortağı olmuştu. *Akşam Gazetesi*'nin kurucuları, böyle bir ortamda yapılacak gazeteciliğin hem halka, hem de yöneticilere karşı aydınlatma ve yol gösterme hususunda önemli görevler üstlenebileceğine inanıyorlardı.²⁹

Necmettin Sadık Bey, İstanbul Darülfünunu'nda Sosyoloji Müderris Muavinliği yaptığı, gazete ve mecmualara yazılar yazdığı, aynı zamanda hayatının sonuna dek üniversite hocası olarak maarif alanında hizmete devam etmeyi düşündüğü günlerde kendisine Yüksek Öğrenim Müdürlüğü önerilmişti. Tam o sırada Kâzım Şinasi (Dersan) ve Ali Naci (Karacan) Beyler, Necmettin Sadık Bey'i bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalışmışlar ve devletin içinde bulunduğu zor günlerde akşamları çıkarılacak yeni bir gazetenin rağbet bulabileceği hususunda günlerce süren uğraşlardan sonra onu ikna edebilmişlerdi. *Akşam* adında bir gazetenin çıkarılması konusunda karara varılmasından sonra sıra sermaye bulmaya gelmiş, Necmettin Sadık Bey Kızıltoprak'daki evini rehine koymuş, Kâzım Şinasi Bey İtibar-ı Milli senetlerini satmış ve Ali Naci Bey ise annesinden kalan elmas yüzüğü satarak her biri iki yüz Ellişer lira olmak üzere yedi yüz Elli lira sermaye ile *Akşam Gazetesi*'ni kurmuşlardı. Necmettin Sadık Bey'in başyazarlık görevini üstlendiği *Akşam Gazetesi*'nin müdürlüğünü Kâzım Şinasi Bey, yazı işleri müdürlüğünü ise Ali Naci Bey üstlenmişti.³⁰ Ebusuud Caddesi'nde Necmi İstikbâl Matbaası'nın bulunduğu binanın en üst katında, bir tek

²⁷ Naci Sadullah, "*Gazetelerimizi Kimler Çıkartıyor? Akşam*", **Yedigün**, III/65, İstanbul, 6 Haziran 1934, s. 15.

²⁸ Doğan Nadi, "*Vakitsiz Ölümü Münasebetile: Necmeddin Sadak*", **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1953, S. 10469, s. 3.

²⁹ Sadun Tanju, **Doludizgin Ali Naci Karacan Bir Gazetecinin Hayatı**, İstanbul, 1986, s. 16-17.

³⁰ Ali Naci Karacan, "*Arkadaşım Necmeddin Sadak*", **Milliyet**, 23 Eylül 1953, S. 1211, s. 1.

odada çıkan ve çift kazanlı eski bir makinede basılan *Akşam Gazetesi*'nin ilk sayısı 20 Eylül 1918'de yayımlanmıştı.³¹ Bir süre sonra askerden dönen Falih Rıfki (Atay) Bey de bin lira ile gazeteye dördüncü ortak olarak katılmış ve “*Günün Fıkraları*” başlığı altında işgalci devletlere karşı yazı yazmaya başlamıştı.³²

Mütareke döneminde İstanbul ile Anadolu arasındaki posta ve telgraf hatları kesik olduğundan, İstanbul basınında milli mücadele ile ilgili haberlerin kaynağını genellikle takalarla, motorlu kayıklarla, yük gemileriyle İnebolu veya İzmit'ten getirilen haber bültenleri oluşturmaktaydı. Anadolu Ajansı'nın Ankara'da “*Resmi Tebliğ*” olarak yayınladığı bu bültenlerde meclis toplantılarının özetleri ve cephe haberleri vardı. Bültenleri çeşitli yollardan bulan kaptanlar ve tayfalar bunları İstanbul'a getirerek satarlardı.³³ Bu haberler akşamları yayınlanan gazetelerde çıktıktan sonra, ertesi gün yayınlanan gazeteler de aynı haberleri makaslayıp, kendi haberleri gibi büyük manşetlerle birinci sayfalarına koyarlardı.³⁴

Akşam Gazetesi'nin tirajı, ilk başlarda eski bir reaksiyon makinesinde basıldığı için günlük 500-1000 arasında iken bu sayı, Sakarya Zaferi'nden sonra 15.000'e çıkmış, ardından Almanya'dan³⁵ yeni bir rotatif getirtilmişti.³⁶ *Akşam Gazetesi*, İzmir'in kurtuluşu haberini diğer gazetelerden önce “*Elhamdülillah İzmir'e Kavuştuk*” başlığıyla verdiği zaman, o zamana kadarki en yüksek satış rakamına ulaşmıştı. 9 Eylül 1922 günü İstanbul'daki Acımusluk Sokak'ta bulunan gazete binasının önünde büyük bir kalabalık toplanmış, basılan gazeteler binanın kapısının önüne getirilir getirilmez kalabalıktan uzanan eller tarafından kışılmıştı. Gazeteleri alanlar önce hayret ve şaşkınlıkla en üstte yer alan büyük manşette göz gezdirdikten sonra sevinçle açılan dudaklarından çıkan mutluluk feryatları adeta ortalığı kaplamıştı. Öyle ki bu sevinç, gazeteyi okuyanlar tarafından İstanbul'un dört bir yanına yayılmış, herkesin haberdar olmasını sağlamıştı.³⁷ Osmanlı Devleti'nin can çektiği ve İstanbul halkının umutsuzluk içinde kıvrandığı günlerde yeni bir ses olarak yayın hayatına giren *Akşam Gazetesi*, İstiklâl Savaşı boyunca İstanbul'da Anadolu'nun, Kuvayı Milliye ile Mustafa Kemal'in sesini duyuran

³¹ Celalettin Çetin, “*Gazetemiz Elli Yaşında, Akşam'ı Üç Ortak 750 Lira İle Kurmuştu*”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7.

³² Falih Rıfki Atay, “*Atatürk Akşam'ı Heyecanla Okurdu*”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7.

³³ Naci Sadullah, “*Gazetelerimizi Kimler Çıkartıyor? Akşam*”, **Yedigün**, III/65, 6 Haziran 1934, s. 16-17.

³⁴ Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 125-126.

³⁵ Onnik Sırmakeş, “*Okuyucuya Gazete Yetiştiremiyorduk*”, **Akşam**, 24 Eylül 1943, s. 3, 7.

³⁶ Falih Rıfki Atay, “*Atatürk Akşam'ı Heyecanla Okurdu*”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7.

³⁷ “*Akşam Büyük Olayları Nasıl Verdi? Herkes Sevinçten Ağlıyordu*”, **Akşam**, 22 Eylül 1968, s. 3.

en güçlü yayın organı olmuştu.³⁸ Ülkesinin çıkarları ve bağımsızlığı uğruna adeta savaş açan, özellikle Damat Ferit hükümetleri döneminde sık sık sansüre maruz kalarak kapanma tehlikesiyle karşılaşan *Akşam Gazetesi*³⁹, o baskı, işgal ve sansür günlerinde bile milli bağımsızlık için kavgasını mertçe yürütmüştü.⁴⁰ Osmanlı Devleti'nin yıkılışına şahit olan, Mustafa Kemal'in bu yıkılışı hazırlayan ve gerçekleştiren sebeplere başkaldırmasına bütün ümidini bağlayan Necmettin Sadık Bey, bu ümitlerin kırıldığı ve halkın menfi tarafa çekilmesi için tüm zararlı faaliyetlerin yapıldığı mütareke döneminde, İstanbul efkârını İstiklâl Mücadelesi'ne inandırmaya çalışan gazetecilerden biri olmuştu.⁴¹ *Akşam Gazetesi*'nin yayın hayatı boyunca çok değerli kalemlere ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Dr. Adnan (Adıvar), Fazıl Ahmet (Aykaç), Ömer Seyfettin, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Selim Sırrı (Tarcan), Ruşen Eşref, Refik Halit (Karay), Nafî Atıf (Kansu), Mehmed Emin (Yurdakul), Yahya Kemal (Beyatlı) *Akşam Gazetesi*'nin yazar kadrosundan bazılarıydı.⁴²

Necmettin Sadık Bey, Milli Mücadele döneminde *Akşam Gazetesi*'nin birinci sayfasında sağ sütunda başyazar olarak makaleler yazmıştır. O'nun yazıları ağırlıklı olarak dış politika ile ilgili olup, batıda meydana gelen hadiseler, bunların Türkiye'ye etkileri ve Ankara hükümetinin bu dönemde nasıl bir yol izlemesi gerektiği ile alakalı idi. *Akşam Gazetesi* adına 13 Kasım 1922'de⁴³ I. Lozan Konferansı'na giden Necmettin Sadık Bey'in konferans hakkındaki gözlem ve mütalâları "*Lozan Mektupları*" başlığı altında düzenli olarak gazetede yayınlanmıştı. Sosyolog kimliği gereği bazen sosyo-kültürel konulara da değinmiş, Milli Mücadele döneminde *Akşam Gazetesi*'nin yanı sıra sosyoloji alanında kitaplar da neşretmişti.⁴⁴

Necmettin Sadık Bey bütün hayatını edebiyatçılarla beraber geçirmiş, ancak kendisini hiçbir zaman bir edip saymamış, edebiyata özenmemişti. Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Falih Rıfkı ve Refik Halit (Karay) onun çocukluk arkadaşları, Ruşen

³⁸ "50. Yıl", *Akşam*, 20 Eylül 1968, s. 1.

³⁹ Celalettin Çetin, "Gazetemiz Elli Yaşında...", *Akşam*, 20 Eylül 1968, s. 1, 7.

⁴⁰ Falih Rıfkı Atay, "Atatürk Akşam'ı Heyecanla Okurdu", *Akşam*, 20 Eylül 1968, s. 1, 7.

⁴¹ Hasan Ali Yücel, "Hocam N. Sadak, Kürsüye Hazırlanarak Çıkan Nadir Hocalardan Biri", **Resimli 20. Asır**, III/61, 8 Ekim 1953, s. 9.

⁴² Ertan Ünal, "50 Yıldır Her Devirde En Büyük Kalemler Akşam'daydı", *Akşam*, 20 Eylül 1968, s. 1, 7

⁴³ Necmeddin Sadık, "Lozan Mektupları: Ferid Bey'in Sulh ve Metalebimiz Nokta-i Nazarından Vaziyet-i Siyasiye Hakkında Pek Mühim Beyanati", *Akşam*, 21 Teşrin-i Sâni 1922, S. 1496, s. 1

⁴⁴ Ruşen Eşref-Necmeddin Sadık, **İptidai Cemiyetler de Din Müessesesi**, İstanbul, 1335; Ruşen Eşref-Necmeddin Sadık-Midhat Sadullah, **Mekteplilere Yeni Kıraat Kitabı**, İstanbul, 1920; Necmeddin Sadık, **Tesanüd Rabitası**, İstanbul, 1336; Necmeddin Sadık, **Siyaset Nazariyelerinden Almanya'da Sosyalizm-Karl Marx**, İstanbul, 1922.

Eşref (Ünaydın) ve Hamdullah Suphi (Tanrıöver) de en yakın dostlarıydı.⁴⁵ Ortaokul ve lise öğrencileri için bir edebiyat antolojisi bile hazırlayan Necmettin Sadık Bey'in öğretme gücü çok kuvvetli olduğu gibi, kolay anlaşılır yazılar yazma arzusu onu üslup hünnerleri yapmaktan alıkoymuştu. Güzel ve süslü cümlelerden ziyade sade ve anlaşılır cümleler yazmak, söylemek istediğini orta seviyede bir okuyucuya rahatça anlatmak isterdi. O, yalnızca bilgi sahibi olduğu konuda yazılar yazar, çok iyi bildiği mevzuları son derece açık bir üslupla anlatır ve okuyucu da onun en çok bu yönüne hayran kalırdı. İlk gayesi, cümle oyunlarını bir kenara bırakarak, hadiseleri en basit şekilde ve zihni fazla yormadan anlatmak olan Necmettin Sadık Bey, makaleleriyle bu yazımın en güzel örneklerini vermiş, bütün yazılarında bu arzusuna muvaffak olmuştu. O, tam bir gazeteci sıfatıyla kolay anlaşılacak ve okuyucuya konuyu takip ettirmek istemiş, Türkçeye yeni giren sözcüklerle yazmak durumunda kaldığında bile onların okuyucu tarafından rahatlıkla ve tahminle anlaşılabilir olacak olanlarını seçmeye özen göstermiş veya herkes tarafından bilinen köklerden yeni kelimeler türetmeye çalışmıştı.⁴⁶

Ali Naci Bey'e göre, sağlam tahsili üzerine inşa ettiği kuvvetli kültürü ile tamamen batılı düşünüş ve duyuş kabiliyetiyle Necmettin Sadık Bey, otuz beş yıllık yazarlığı boyunca *Akşam Gazetesi*'nde mübalağasız olarak denilebilir ki birçok devlet adamı için bir kürsü vücuda getirmişti. O'nun başyazıları kadar kaliteli başyazıyı değil Türkiye'de, Avrupa basınında bile bulabilmenin zor olduğunu belirten Ali Naci Bey, sözlerini şu şekilde sürdürmüştü: *"Dünya meselelerini görüşü, hadiseleri tahlil edişi, muhtelif vaziyetler arasındaki sentetik münasebetleri kavrayışı ve nihayet harikulâde sade anlatışı, daha iyisini daha mükemmelini tanımadığım siyasi muharrir üslubu ile Necmettin Sadık, ufuklara bakarak ve meydandakileri, geriden gelenleri görerek söyleyeyim, en az daha bir nesil bu memlekette başmuharrirler arasında birinci olanda sayılır üstad kalacaktır."*⁴⁷

Necmettin Sadık Bey 1927 yılından itibaren Sivas Milletvekilliği görevinde bulunmuş ve bu yıldan itibaren siyasi alanda faaliyet göstermiştir. Ancak gazetecilik mesleğini daima yüksek görmüş ve 1947-1950 arası dış işleri bakanlığı yaptığı yıllarda bile kendisinin daima gazeteci sayıldığını iftiharla söylemişti.⁴⁸ Necmettin Sadık Bey, gazetelerdeki siyasi yazılarından ayrı olarak, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası,

⁴⁵ Şevket Rado, "Necmeddin Sadık'ın Yazıları", *Akşam*, 3 Ekim 1953, S. 12570, s. 2

⁴⁶ Şevket Rado, "Necmeddin Sadık'ın Yazıları", *Akşam*, 3 Ekim 1953, S. 12570, s. 2.

⁴⁷ Ali Naci Karacan, "Arkadaşım Necmeddin Sadık", *Milliyet*, 23 Eylül 1953, S. 1211, s. 1.

⁴⁸ Necdet Evliyagil, "Gösterişi ve Bando Mızıkayı Sevmeyen Bir Bakan", *Akşam*, 26 Eylül 1953, S. 12563, s. 4.

Tedrisat Mecmuası, Muallim, Servet-i Fünun, İçtimâiyât, Yeni Mecmua, Büyük Mecmua, Sebilürreşad ve Hayat Mecmualarında Sosyoloji ile ilgili makalelerin yanı sıra yine sosyolojiyle ilgili çok sayıda kitap yazmıştır.

Ali Naci Karacan'ın anlattıklarına göre; Necmettin Sadık Bey 1950 yılında Dışişleri Bakanlığı görevi sona erdikten sonra, kolunda önce bir ağrı duymuş, damadı olan Dr. Hıfzı Bakım Bey'in, bu ağrının ciddiye alınması gerektiğine yönelik tavsiyeleri üzerine çektiği röntgende akciğerinde bir leke görülmüş ve tedavi olmak amacıyla İsviçre'ye gitmişti. İsviçre'de Necmettin Sadık Bey'i ameliyat eden Dr. Nissen, kanserin akciğeri tamamen sardığını ve dayanılmaz ızdıraplar duymaması için adeta ölmesini temenni ettiğini söylemişti. Kanser olduğunu bilmeyen ve İstanbul'a döndüğünde tamamen bitkin bir halde olan Necmettin Sadık Bey, çok hasta olduğunu arkadaşı Ali Naci Karacan'a anlatmış ve eşi İlhan Hanım'ın üzülmelerini istemediğini söylemiş, yeni bir ilacın bulunduğu yönündeki haberler üzerine tedavi olmak için New York'a gitmişti.⁴⁹

3 Ağustos 1953 tarihinden itibaren New York'taki Memorial Hastanesi'nde kanser tedavisi gören⁵⁰ Necmettin Sadık Bey 21 Eylül 1953 Pazartesi günü hayatını kaybetmiş,⁵¹ cenazesi 2 Ekim 1953'te İstanbul'a getirilerek⁵² aynı gün Şişli Camiinde kılınan cenaze namazından sonra Zincirlikuyu'daki asrî mezarlıkta toprağa verilmişti.⁵³

Ölümünün ardından gazetelerde Necmettin Sadık Bey'le ilgili çok sayıda yazılar yazılmış, özellikle gazeteci arkadaşları, kendisi hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardı. Necmettin Sadık Bey'in ölümü ülkede büyük yankı uyandırırken yabancı basında da geniş yer bulmuştu. Pakistan basın ataşesi 23 Eylül 1953'te bizzat Akşam Gazetesi'nin matbaasını ziyaret ederek teessür ve taziyelerini bildirmiş, Amerikan Büyükelçiliği Basın Ataşesi Mr. Daniel Brown ise Akşam Gazetesi'ne gönderdiği mektubunda Necmettin Sadık Bey'in kelimelerle inşa sanatını iyi bilen bir üstad olduğunu, bu kudret ve şöhretinin kendi ülkesi dışında da tanındığını ve günlük olaylar hakkında yazdığı makalelerinin bütün dünya gazeteleri tarafından iktibas edildiğini belirterek, Necmettin Sadık Bey'in ölümü ile milletlerarası gazeteciliğin çok önemli bir rüknünü kaybettiğini söylemişti. Yine ABD haberler servisi memurları adına Les Kespý adıyla gönderilen bir diğer mektupta Necmettin Sadık Bey'in yokluğunun

⁴⁹ Ali Naci Karacan, "Arkadaşım Necmeddin Sadak", **Milliyet**, 23 Eylül 1953, S. 1211, s. 1, 7.

⁵⁰ "Büyük Kaybımız", **Akşam**, 22 Eylül 1953, S. 12559, s. 1.

⁵¹ "Necmeddin Sadak'ın Ufulü Yurtta Derin Teessür Uyandırdı", **Akşam**, 23 Eylül 1953, S. 12560, s. 1.

⁵² "N. Sadak Bugün Ebedi İstirahatgâhına Tevdi Ediliyor", **Akşam**, 3 Ekim 1953, S. 12569, s. 1.

⁵³ "N.Sadak'ın Cenazesi Törenle Kaldırıldı", **Milliyet**, 3 Ekim 1953, S. 1221, s. 1, 7.

bütün dünya gazeteciliği tarafından hissedileceği vurgulanmıştı. Londra'da yayınlanan 23 Eylöl 1953 tarihli The Times Gazetesi, Necmettin Sadık Bey hakkında bir makale yayınlamak suretiyle, O'nun Atatürk rejimini tamamen destekleyen bir gazeteci olduğunu, dış politikada Türkiye ile Batı ölkeleri arasında sıkı işbirliğine taraftar ve bunun oluşturulmasında büyük gayretler gösterdiğini, partisi muhalefete geçtikten sonra da mutedil bir yol takip edilmesi tavsiyesinde bulunduğunu kaydetmiştir.⁵⁴

⁵⁴ “Yabancı Gözile Sadak”, **Akşam**, 24 Eylöl 1953, S. 12561, s. 1-2; “Necmettin Sadak'ın Ölümünün Londra'daki Akisleri”, **Yeni Sabah**, 24 Eylöl 1953, S. 5223, s. 1, 7.

SONUÇ

Necmettin Sadık Bey, XIX. yüzyılın son çeyreğinde yani Osmanlı Devleti'nin yıkım süreci olarak adlandırılan; siyasi, idari, askeri, iktisadi ve sosyal anlamdaki en güç döneminde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini babasının mesleğinden dolayı çeşitli şehirlerde tamamlamak zorunda kalmış, ardından Galatasaray Lisesi'nde Batı tarzında eğitim gördükten sonra Fransa'da sosyoloji öğrenimi görmek suretiyle Türkiye'nin ilk sosyologları arasında yer almıştır. O'nun sosyoloji üzerine çok sayıda kitap ve makalesi olmasına rağmen, özgün bir sosyolog olmaktan ziyade bunlar daha çok, etkisinde kaldığı Emile Durkheim'in eserlerinin tercümesi ve Ziya Gökalp'in çalışmalarının tanıtımından ibarettir.

Necmettin Sadık Bey'in meslek yaşamının en önemli kısmını oluşturan yazın hayatının lisede öğrenim gördüğü yıllara kadar uzandığı görülmektedir. Daha sonra Fransa'da öğrencilik yaptığı yıllarda Progress Gazetesi'nde Türkiye'nin sosyal hayatı hakkında yazılar yazmış ve Türkiye'deki Tanin Gazetesi'ne makaleler göndermiştir. Ardından, I. Dünya Savaşı arifesinde yurda dönerek Tanin, İkdam, Sabah ve Vakit'te makaleler yazması, matbuat çevrelerinde tanınmasını sağlamıştır. Böylece birçok gazetede yazarlık yaparak tecrübe kazanması, ilerideki yazın hayatının temelini oluşturmuştur. 1918'in sonlarına doğru birkaç arkadaşı ile Akşam Gazetesi'ni kurması, Türk basın hayatı açısından son derece önemli olmakla birlikte kendisi için de bir dönüm noktasıdır. Çünkü her fırsatta gazeteci kimliğini öne çıkaran Necmettin Sadık Bey, siyasi faaliyetlerinin bitmesinden sonra bile hayatının sonuna kadar bu alanda çalışmayı sürdürmüştür.

Necmettin Sadık Bey, 1918 ile 1923 yılları arasını kapsayan Milli Mücadele döneminde çok sayıda makale kaleme almıştır. Günlük olayların akışıyla ilgili olarak yazdığı bu yazılarda özellikle siyasi meseleler geniş bir yer tutmaktadır. O, İtilaf Devletleri'nin baskılarına rağmen İstanbul basını içerisinde Anadolu hareketini destekleyen ender yazarlar arasında yer almıştır. Bu nedenle birçok yazısı sansüre maruz kalsa da, Türk milletinin içinde bulunduğu elîm durumdan kurtulabilmesi için her fırsatta Milli Mücadeleyi destekleyen yazılar kaleme almaktan vazgeçmemiştir. Mudanya Mütarekesi'nin devam ettiği günlerde, büyük Türk zaferinin verdiği gurur ve sevinçle, İstanbul'dan Mudanya'ya giderek mütareke görüşmelerine şahitlik etmiş, sonrasında da Lozan Konferansı'nı takip etmek amacıyla Lozan'a giden gazeteciler

arasında yer almıştır. Günlük ve düzenli olarak gönderdiği Lozan Mektupları, konferansın birinci devresine ışık tutacak mahiyettedir.

Necmettin Sadık Bey, Türk-İslam kültür ve toplumunun bir ferdi olup, aynı zamanda yurtdışında öğrenim gördüğü için Türk milliyetçiliği ile batı medeniyetiliğini uhdesinde toplamıştır. İleri görüşlülüğü ile dikkati çekmiş, 1923'ten sonra Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın en önemli savunucularından biri olmuştur. Bakanlık görevini 1950'ye kadar sürdürmüş, bu tarihten sonra siyasi hayatı sona ermiş, rahatsızlığı nedeniyle gazetecilik mesleğine de devam edememiş ve 1953'de hayatını kaybetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Emekli Sandığı Arşivi
Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

Sürelî Yayınlar

Akşam
Cumhuriyet
İçtimâiyât
Kubbealtı Akademi Mecmuası
Milliyet
Resimli 20. Asır
Tiraje
Yedigün
Yeni Sabah

Ansiklopediler

İslam Ansiklopedisi (TDV Yay.)

Kitaplar

- BERKÜREN Tahsin - KAZANCIGİL Ahmet, Galatasaray Lisesi Mezunları (1871-1996), İstanbul, 1997
- BİRİNCİ Ali, Necmeddin Sadık Sadak (1890-1953), **Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler) I**, (Derleyen: M. Çağatay Özdemir), Ankara, 2008
- ERİŞÇİ Lûtfi, Türkiye’de Sosyolojinin Tarihçesi ve Bibliyografyası I, **Sosyoloji Dersleri**, I, İstanbul, 1941-1942
- ÖZTÜRK Kâzım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931**, III, TBMM Vakfı Yayınları No: 10, Ankara, 1995
- TANJU Sadun, **Doludizgin Ali Naci Karacan Bir Gazetecinin Hayatı**, İstanbul, 1986
- TOPUZ Hıfzı, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973

Makaleler

- YALVAÇ Mehmet, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Sosyoloji Eğitiminin Tarihçesi (1912-1982) I”, **Kubbealtı Akademi Mecmuası**, S. 1, İstanbul, Ocak 1985, s. 57-71
- YÜCEL Hasan Ali, “Hocam N. Sadak, Kürsüye Hazırlanarak Çıkan Nadir Hocalardan Biri”, **Resimli 20. Asır**, III/61, Nebioğlu Matbaacılık Yay., İstanbul, 8 Ekim 1953, s. 9, 28
- Necmeddin Sadık, “İçtimâiyât Nedir?”, **İçtimâiyât**, S. 1, İstanbul, Nisan 1917, s. 15-20
- Necmeddin Sadık, “İçtimâiyât Bir İlim midir?”, **İçtimâiyât**, Sene. 1, S. 2, İstanbul, 1917, s. 97-98
- Doğan Nadi, “Vakitsiz Ölümü Münasebetile: Necmeddin Sadak”, **Cumhuriyet**, 23 Eylül 1953, s. 3
- SIRMAKEŞ Onnik, “Okuyucuya Gazete Yetiştiremiyorduk”, **Akşam**, 24 Eylül 1943, s. 3, 7
- Naci Sadullah, “Gazetelerimizi Kimler Çıkartıyor? Akşam”, **Yedigün**, III/65, İstanbul, 6 Haziran 1934, s. 14-19
- KARACAN Ali Naci, “Arkadaşım Necmeddin Sadak”, **Milliyet**, 23 Eylül 1953, S. 1211, s. 1
- ÇETİN Celalettin, “Gazetemiz Elli Yaşında, Akşam’ı Üç Ortak 750 Lira İle Kurmuştu”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7
- ATAY Falih Rıfkı, “Atatürk Akşam’ı Heyecanla Okurdu”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7
- “Akşam Büyük Olayları Nasıl Verdi? Herkes Sevinçten Ağlıyordu”, **Akşam**, 22 Eylül 1968, s. 3
- “50. Yıl”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1
- ÜNAL Ertan, “50 Yıldır Her Devirde En Büyük Kalemler Akşam’daydı”, **Akşam**, 20 Eylül 1968, s. 1, 7
- Necmeddin Sadık, “Lozan Mektupları: Ferid Bey’in Sulh ve Metalebimiz Nokta-i Nazarından Vaziyet-i Siyasiye Hakkında Pek Mühim Beyanattı”, **Akşam**, 21 Teşrin-i Sâni 1922, S. 1496, s. 1
- Şevket Rado, “Necmeddin Sadak’ın Yazıları”, **Akşam**, 3 Ekim 1953, S. 12570, s. 2
- Necdet Evliyagil, “Gösterişi ve Bando Mızıkayı Sevmeyen Bir Bakan”, **Akşam**, 26 Eylül 1953, S. 12563, s. 4
- “Necmeddin Sadak’ın Ufulü Yurtta Derin Teessür Uyandırdı”, **Akşam**, 23 Eylül 1953, S. 12560, s. 1
- “N. Sadak Bugün Ebedi İstirahatgâhına Tevdi Ediliyor”, **Akşam**, 3 Ekim 1953, S. 12569, s. 1
- “N. Sadak’ın Cenazesi Törenle Kaldırıldı”, **Milliyet**, 3 Ekim 1953, S. 1221, s. 1, 7
- “Yabancı Gözile Sadak”, **Akşam**, 24 Eylül 1953, S. 12561, s. 1-2
- “Necmettin Sadak’ın Ölümünün Londradaki Akisleri”, **Yeni Sabah**, 24 Eylül 1953, S. 5223, s. 1, 7